

Motion till riksdagen

1989/90:N357

av Hadar Cars m.fl. (fp)

Ägandespridning

Innehåll

1.	Inledning och bakgrund	14
2.	Ägandespridning genom vinstdelning	15
2.1	Vad menas med vinstdelning?	15
2.1.1	Belöningsystem	15
2.1.2	Vinstdelning	15
2.1.3	Begrepp	16
2.2	Beskattnings	16
2.3	Utbredning	16
2.4	Motstånd mot vinstdelningssystem	17
2.4.1	Sociala avgifter – en felsyn	17
2.4.2	Den offentliga sektorn	18
2.5	Sammanfattningsvis – skäl för vinstandelar och ägandespridning	19
2.6	Utformning och beskattning	19
3.	Ägandespridning genom aktiesparande	20
4.	Ägandespridning genom minskad maktkoncentration	21
4.1	Avskaffa röstvärdedifferentieringen	21
4.2	Ömsesidigt ägande – en osund företeelse	22
5.	Ägandespridning genom konvertibla skuldebrev	22
5.1	Invändningar mot personalkonvertibler	23
5.2	Samhällsekonomiska effekter	23
6.	Hemställan	23

1. En liberal politik för ett spritt ägande

Liberalismen bygger på marknadsekonomi och enskilt ägande. I liberalismen ligger därför också en strävan att sprida makt och inflytande. Inom ramen för fri företagsamhet och enskild äganderätt bör det ekonomiska inflytandet fördelas till så många individer som möjligt. Ägandet av näringslivet måste därför också spridas, inte kollektiviseras och inte koncentreras.

Ett spritt ägande och därmed mindre koncentrerad makt är ett mål i sig för en liberal samhällsutveckling. Det innebär att individen tillmäts betydelse, inte som del av ett kollektiv eller grupp, som skall föra hennes/hans talan och placera hennes/hans oidentifierade andel av gruppens kollektiva medel, utan som enskild person.

Den socialdemokratiska regeringen förde under 1980-talet en politik som bidragit till kollektivisering och koncentration av ägandet. Medan det enskilda ägandets andel av näringslivet trendmässigt minskar, ökar institutioner, företag och fonder sin del.

Löntagarfondernas införande 1983 är det mest flagranta exemplet på detta. Vår syn på dem och hur de bör avvecklas behandlas i en trepartimotion tillsammans med moderata samlingspartiet och centerpartiet.

Vidare är det utbredda statliga ägandet av alla möjliga slag av verksamheter ett exempel på koncentration. De mindre försök till försäljning av delar av de statliga företagen som gjorts under senare år har genomförts på ett sadant sätt att institutioner, andra storföretag och bankernas storkunder gynnats, i stället för de anställda och allmänheten. Vårt förslag för utförsäljning av de statliga företagen presenteras i en trepartimotion.

Socialdemokraterna har i den politiska debatten hävdat att det kollektiva ägandet skall "vidareutvecklas". Man påstår att den svenska ekonomin behöver ett ökat offentligt sparande, vilket skall åstadkommas framförallt genom en rad nya fonder och att de tre första AP-fonderna skall placera en del av sina medel i aktier. Men ökat offentligt sparande innebär inte bara högre skatter utan är också liktydigt med ett ökat offentligt ägande. Detta går stick i stäv med den utveckling folkpartiet anser önskvärd, och vi tar bestämt avstånd från dessa socialiseringstankar.

Socialdemokraterna vill att de rättigheter kapitalet ger skall trängas tillbaka till förmån för det de kallar "medborgarrätten". Ägande skall inte ge några möjligheter att påverka. Men detta är omöjligt i en marknadsekonomi, som bygger på principen att med ägandet följer väsentliga rättigheter. Det privata ägandet skall därför inte motarbetas utan tvärtom utvecklas och spridas till allt flera.

I denna motion beskriver vi hur folkpartiet vill arbeta för att ägandet sprids till fler människor genom frivilliga andel-i-vinst-system och ett ökat enskilt aktiesparande. Vi visar också hur maktkoncentrationen bör minskas på aktiemarknaden.

2. Ägandespridning genom vinstdelning

Under åttiotalet har de anställda i flera hundra svenska företag blivit personligt delaktiga i sina företags vinster. Allt fler företag har etablerat frivilliga system för vinstdelning där de anställda får en egen andel. Antingen betalas den ut direkt eller också förvaltas den av en personal- eller pensionsstiftelse.

Stiftelsen kan i sin tur placera kapitalet i det egna företaget eller i andra företag. På detta sätt sprids ägandet till de anställda, som dels får vara med och dela den vinst de bidragit till att skapa, dels med tiden kan bli betydelsefulla ägare i det egna företaget med möjlighet att påverka precis som andra ägare.

Till skillnad från de kollektiva löntagarfonderna innebär frivilliga företagsanknutna andel-i-vinst-system att ägandet sprids till fler enskilda människor och att det är vinstutvecklingen i det egna företaget som avgör hur stor tilldelningen blir. Vidare innebär de – också till skillnad från löntagarfonderna – att de anställda via styrelsen i personalstiftelsen kan vara med och påverka hur medlen placeras. Så småningom kan den enskilde, ofta efter en tids bindning, också förfoga över sin egen andel, vilket inte är fallet med löntagarfonderna.

2.1 Vad menas med vinstdelning?

Det är viktigt att hålla isär begreppen belöningssystem och vinstdelning.

2.1.1 Belöningssystem

Belöningssystem är knutna till en individs eller en definierad grups prestationer. De beslutas inom företaget efter förhandling med facket. Resultatlönen, eller bonusen, blir en del av företagets rörelsekostnad. De är ett direkt komplement till lönen och står i proportion till den egna enhetens nedlagda arbete. Syftet är att skapa tydliga incitament för de anställda. Belöningen är alltså en del av företagets rörelseresultat och på en nivå som de anställda kan påverka.

Denna typ av system införs ofta i företag som ett led i en ledningsfilosofi. De anställda uppmuntras att ta ett aktivt ansvar för sin enhet och får utdelning när det går bra för den. Belöningen kan antingen betalas ut till de anställda direkt då den blir tillgänglig eller bindas mera långsiktigt i företaget, t.ex. i en personalstiftelse. Stiftelsen kan i sin tur köpa aktier i företaget. Endast om så sker är det fråga om ett system som kan ge de anställda delägarskap och där förmögenhetsuppbyggnad sker.

2.1.2 Vinstdelning

Den andra modellen utgår från att det är andelar i den kapitalavkastning som återstår efter det att andra kostnader betalats, som skall fördelas. Hur vinsten skall användas beslutas av ägarna. Det är bolagsstämman, inte företagets ledning, som bestämmer om system för vinstdelning skall införas. Sedan systemet väl införts är det dock i praktiken styrelsen som varje år beslutar ifall vinstmedlen skall utgå. Vinstandelarna är därmed inte heller förhandlingsbara och har ingenting med själva löneutrymmet att göra.

Det är i första hand den här typen av vinstdelnings-, eller andel-i-vinst-system, som åsyftas i den politiska debatten. Även här kan utdelningen ske årligen eller andelarna bindas mer långsiktigt i t.ex. en personalstiftelse.

Samtliga modeller kan i och för sig leda till ägandespridning om pengarna används till köp av aktier, i det egna företaget eller i andra företag. Bara i de två mer långsiktiga modellerna är emellertid ägandespridningen en del i själva systemet. I de kortsiktiga modellerna beslutar de anställda precis som över sin vanliga lön hur de vill disponera den extra tilldelningen.

2.1.3 Begrepp

Sammanfattningsvis används termerna i denna motion enligt följande:

Vinstandelar: andelar av företagets vinst sedan andra kostnader (rörelse-kostnader, avskrivningar, finansiella kostnader) bestridits. Beslutas av bolagsstämman.

Resultatandel: andel av viss enhets eller grupps rörelseresultat inom företaget. Beslutas av styrelsen.

Andel-i-vinst-system: system eller modeller som bygger på vinstdelning, viss bindningstid för andelarna och ägandespridning genom att sparkapitalet placeras i aktier.

Ägarspridningsstiftelse: den stiftelse, t.ex. pensionsstiftelse eller annan personalstiftelse, som förvaltar de medel som tillfallit de anställda genom vinstdelning eller efter utdelning av resultatandelar.

2.2 Beskattning

Belönings- och vinstdelningssystem beskattas på olika sätt:

På resultatlön och vinstandelar som betalas ut direkt utgår sociala avgifter som för vanlig lön och de beskattas samma år som inkomst av tjänst hos den anställde. De är avdragsgilla kostnader i rörelsen för företaget.

Även avsättningar till stiftelser belades från och med 1988 med sociala avgifter. Avgifterna är dock lägre än för löner. Avsättningarna är avdragsgilla kostnader för företaget. När andelarna lyfts beskattas de som inkomst av tjänst hos den enskilde.

2.3 Utbredning

Enligt en kartläggning som Veckans affärer gjorde i januari 1986 hade två tredjedelar av de större börsnoterade bolagen någon form av ägandespridning till de anställda, men då inkluderades även aktieköp och konvertibler. Det innebar att anställda i ett sextiotal av Sveriges största företag då var delägare i det företag de arbetade i. Samma undersökning visade att vinstandelssystem praktiserades av ett tjugotal av de totalt 63 bolagen på Stockholmsbörsens AI-lista.

Enligt en sammanställning från Företagareförbundet våren 1987 hade ett par hundra företag då vinstandelssystem, där de minsta hade tioalet anställda och det största var Volvo. Antalet anställda som berördes av sådana system uppskattades då till närmare 300 000.

I skriften Folkpartiet informerar 1988:17: Vinstdelning och ägandesprid-

ning presenteras några vitt skilda typer av företag och hur deras andel-i-vinst-system utformats. Det är såväl stora tjänsteföretag som små verkstadsföretag. Det vanligaste är att medlen binds, minst fem år och ibland ända till pensioneringen. Fördelningsprincipen kan vara arbetad tid, eller lönenivå, och fördelningen mellan ären lösas genom att en fond bildas för varje år, men med gemensam styrelse. De anställda är antingen direkt representerade i sina styrelser eller genom sina fackliga organisationer. Företagsledningen tillsätter i en del fall också styrelserepresentanter i stiftelsen. I några fall har personalstiftelserna redan blivit mycket betydelsefulla ägare i företaget med egna ägarrepresentanter i företagets styrelse.

2.4 Motståndet mot vinstdelning

System för individuell vinstdelning går emot socialdemokraternas strävan att kollektivera ägandet. Kollektiveringssträvandena undermineras och socialdemokraterna tycks vara oroliga för att solidariteten med den centrala fackliga organisationen kan komma att överskuggas av andra intressen.

På lokal nivå är fackföreningarna dock oftast positiva till vinstdelning – de får ju ett ökat inflytande! Det centrala facket har då inte mycket annat att göra än att acceptera utvecklingen. Tilläggs bör dock att det finns undantag även bland de centrala fackliga organisationerna. Bankmannaförbundet har t.ex. tagit kongressbeslut på att kräva att alla bankanställda ska få del i bankernas vinster.

2.4.1 Sociala avgifter på vinstandelar – en felsyn

Flera argument talar mot att lägga sociala avgifter på vinstandelar.

För det *första* är vinst inte samma sak som lön. Vinstandelen är osäker och kan helt utebli. Lön är ersättning för utfört arbete och utgår även under perioder då företaget går dåligt. Lön bestäms efter förhandlingar mellan fack och arbetsgivare. Beslut om avsättningar till vinstandelar fattas av bolagsstämman enligt aktiebolagslagens regler om disposition av vinsten, och utgår från de vinstmedel som annars skulle tillfalla ägarna. Det är svårt att föreställa sig att människor, om de fick välja mellan del i en osäker framtida vinst och en förutbestämd lön, skulle välja att avstå från lönen.

För det *andra* är vinstandelarna bundna, i regel i minst fem år och i vissa system ännu längre. Under denna karenstid kan den anställde överhuvudtaget inte disponera sin egen andel. Att tro att vinstandelarna skulle ta över löns roll, vilket är grunden för påståendet att socialförsäkringssystemet urholkas, är därför nonsens. Andel-i-vinst är ur individens synvinkel inte något alternativ till lön. Dessutom är alla former av resultatlön (t.ex. bonus, extra månadslön eller annan premie) som kan tas ut kontant redan belagda med sociala avgifter och beskattas som vanlig lön hos den enskilde.

För det *tredje* påverkas ATP-nivån på ett ologiskt och inkonsekvent sätt. Socialdemokraterna och LO hävdade i debatten att det faktum att sociala avgifter tas ut skulle gynna den anställde ekonomiskt genom att han eller hon får högre ATP. Det är förvisso sant att ATP-nivån påverkas, men två förhållanden glöms bort då detta förs fram.

Dels betalas ju avgiften in när avsättningen görs, dvs. en gång om året om

vinstdelning sker. Den anställde däremot tar ju inte upp andelen som inkomst i sin deklaration förrän han eller hon faktiskt disponerar den. Det är först när andelen syns i deklarationen som den blir ATP-grundande. Med andra ord tas en avgift ut som under minst fem år tillfaller socialförsäkringssystemet, utan att den motsvaras av en förbättrad förmån hos den anställde! Om utbetalning sker först vid uppnådd pensionsålder påverkas över huvudtaget inte ATPn.

Dels kan värdet av vinstandelarna när de väl lyfts ha såväl stigit som sjunkit, beroende på hur väl de placerats i mellantiden. Den inkomst som då (till sist) blir ATP-grundande har därför ingenting med den ursprungliga nivån på individens vinstandel att göra, utan beror på utvecklingen på aktiemarknaden eller vinstutvecklingen hos det egna företaget och på skickligheten hos dem som har ansvaret för personalstiftelsens placeringar. Detta är en helt ny princip i socialförsäkringssystemet!

För det *fjärde* är skillnaderna i anställningsvillkor och förmåner redan stora på arbetsmarknaden. Om rättvisa i detta sammanhang definieras som att alla skall ha likadana anställningsvillkor, finns det tusentals företeelser att ändra på förutom förekomsten av andel-i-vinst-system!

För det *femte* faller socialdemokraternas argument om skattemässig likabehandling sönder efter en snabb titt på löntagarfondernas skatteförhållanden. Löntagarfonderna betalar ingen skatt på ränteinkomster och utdelningar, ingen skatt på förmögenheten och ingen skatt på realisationsvinster. Personalstiftelser däremot betalar skatt på ränteinkomster och utdelningsinkomster, på förmögenhet och på reavinster. Till detta har riksdagens socialistiska majoritet lagt sociala avgifter om 26,08 procent på avsättningarna.

Det är de anställda som förlorar på den avgiften, eftersom den tas ut av den del av vinsten som ett visst år finns tillgänglig för de anställda att dela på. Det är således inte företagen utan deras anställda som straffbeskattas. Eller som Bengt Ekeblad, ordförande i verkstadsklubben på Volvo konstaterade i Veckans affärer (42/86): "När vi små i samhället för en gångs skull får chansen till en extra del av kakan, då slår man till!"

2.4.2 Den offentliga sektorn

Ofta anförs som argument mot att vinstdelningssystem sprids att det är orättvist mot dem som är anställda i offentlig tjänst, som inte har chans till sådana arrangemang. Detta är ett irrelevant argument, som dessutom inte är helt korrekt.

Som ovan framhållits är även den privata arbetsmarknaden mycket heterogen. Anställningsvillkoren skiftar starkt mellan branscher och företag. Det gör de även mellan skilda delar av den offentliga sektorn. Dessutom finns exempel på anställningsvillkor för de offentliganställda som i regel inte återfinns på den privata arbetsmarknaden, t.ex. viss fri sjukvård och gratis läkemedel.

Det är heller inte helt sant att det i den offentliga sektorn inte går att införa belöningsystem som i varje fall påminner om vinstdelning, även om det förstås inte uppkommer någon "vinst" i egentlig mening och inte heller någon ägandespridning.

Försöksprojekt har genomförts på många håll där tanken är att effektivitetsvinster – dvs. att samma (eller bättre) verksamhet utförs till en lägre kostnad – skall komma personalen till del i någon form. I vissa fall går pengarna tillbaka till själva verksamheten i form av ökade resurser, i andra får personalen möjlighet till t.ex. studieresor och kompetenshöjande utbildning när verksamheten gått bättre än vissa uppsatta mål.

Ett exempel på sådant försök är Stockholms läns landsting där 62 000 sjukvårdsanställda enligt principen hälften var får disponera 50 procent av ett eventuellt överskott i den egna klinikens eller vårdcentralens resultat. Den andra hälften tillfaller landstinget.

Det kan vara svårt att införa vinstandelssystem för de affärsverk som har en monopolställning, och vilkas taxor och avgifter fastställs i särskild ordning. Vi förordar dock att de konkurrensutsatta delarna av affärsverken skall ombildas till bolagsform. Många av dessa verksamheter kan sedan privatiseras. I takt med att dessa reformer genomförs kan vinstandelssystem införas i stora delar av affärsverkens affärsområden. Motsvarande reform bör också genomföras vad gäller stora delar av kommunernas och landstingens verksamhet. Detta skulle gynna både den offentliga sektorn och de som jobbar där.

2.5 Sammanfattningsvis – skäl för vinstandelar och ägandespridning

Det finns många skäl för vinstdelningssystem och medägande i det egna företaget.

Individen känner ett större engagemang i sitt arbete. *Företaget* får mera engagerade medarbetare. *Övriga ägare* förlorar kortsiktigt på att få dela med sig av vinsten till de anställda. Långsiktigt tjänar emellertid också de på att företagets medarbetare känner ett stort engagemang och ansvar. *Samhälls-ekonomi* gagnas av ett ökat sparande och en större förståelse för företagets behov av att göra vinst. En spridning av förmögenheter och intresse för att spara i aktier kan i sin tur generera nytt sparande utanför de ursprungliga andel-i-vinst-systemen. Den kanske största samhällsekonomiska vinsten är dock att man genom dessa system kan åstadkomma ett bättre tillvaratagande av medarbetares engagemang, ansvar och deltagande i företagets verksamhet.

2.6 Utformning och beskattning

Införande av vinstdelning i företagen, oavsett om det är raka rör till plånboken eller avsättningar till stiftelser, skall beslutas av dem som arbetar i företagen och företagets ägare, inte av politiska eller centrala fackliga organ. Varje företag är unikt och måste få välja hur premierings- och vinstdelningssystem skall se ut, om de kommer i fråga.

Folkpartiet vill därför inte rekommendera en viss typ av vinstdelning eller viss modell för belöningssystem. Det är en fråga för företagsledningar och de lokala facken som – i fallet med vinstdelning – endast kan införas med bolagsstämans godkännande.

Däremot vill vi på politisk väg uppmuntra, inte förhindra, företagsan-

knutna andel-i-vinst-system. Därför vill vi slopa de sociala avgifterna på andelarna under förutsättning att bindningstiden ej underskrider fem år.

Vi vill inte genom politiska beslut detaljstyra andel-i-vinst-systemen men likväl har vi som parti i ett par frågor en uppfattning om hur systemen bör organiseras.

Stiftelsen som skall förvalta medlen bör ha en majoritet av de anställda i sin styrelse för att syftet att sprida inflytandet i näringslivet skall kunna nås.

Placeringsfilosofin bör inte kunna påverkas av företaget, genom att t.ex. diktera att viss andel av medlen måste placeras i det egna företaget. Avvägningen mellan riskspridning och delägarskap i det egna företaget bör beslutas av stiftelserna själva. T.ex. kan det vara lämpligare i börsnoterade företag än i mindre och icke-noterade att placera en stor del eller kanske t.o.m. alla andelarna i det egna företaget.

Om företaget inte är ett aktiebolag, utan t.ex. ett handelsbolag eller en sparbank, får stiftelsen i stället köpa aktier utanför det egna företaget. Möjligheten att införa andel-i-vinst-system begränsas alltså inte till en viss företagsform.

Den viktigaste skattepolitiska åtgärd som krävs för att uppmuntra spridningen av vinstandelssystem är att befria dessa från sociala avgifter då andelarna bundits minst fem år.

3. Ägandespridning genom aktiesparande

Av ägarutredningens (SOU 1988:38) kartläggning framgår med skrämande tydlighet att det enskilda aktieägandets andel av börskapitalet har minskat kraftigt. Utredarna har koncentrerat sig på en period från 1970-talets slut till senast tillgängliga data, oftast 1986. Under denna tid har institutionaliseringen av ägandet ökat kraftigt.

Nedgången i de fysiska personernas direktägda andel av börsvärdet under 1980-talets första hälft var drygt 10 procentenheter. Uppgifter för våren 1988 visar att denna utveckling fortsatt och att de fysiska personernas andel gått tillbaka med ytterligare ett par procentenheter, och deras ägande utgör nu endast drygt 20 procent av det totala börsvärdet. Det faktum att en allt större del av aktiestocken kommit att innehållas av institutioner kan förklaras bl.a. med att de skattemässiga betingelserna för ackumulering av kapital och placeringar i aktier är mer gynnsamma för dem än för fysiska personer. Det är till och med så att hushållen har netto sålt börsnoterade aktier under varje år av den studerade perioden. Vidare deltog de i oproportionellt låg utsträckning i de nyemissioner som genomfördes under perioden.

Glädjande nog har *antalet* aktieägare i Sverige ökat kraftigt under de senare åren. Enbart från 1988 till december 1989 ökade antalet aktieägare från 2,6 till 3,3 miljoner, vilket innebär att 40 procent av alla svenskar nu är aktieägare. Denna ökning beror dock till största delen på att Trygg-Hansa delade ut aktier till sina försäkringstagare. I övrigt är det framför allt fondsparandet som ökar. Sparandet i allemansfonder, och tidigare aktiesparfonder, har varit gynnat i förhållande till direkt aktieäggande. Dessa aktiefonder kan betraktas som mellanhandsägare för fysiska personers aktieinvesteringar.

Inte endast värdeandelen av hushållens direktägande har minskat. Dessutom har koncentrationen i företagens ägar- och inflytandestrukturer ökat påtagligt. Ett omfattande bruk av aktieslag med olika röstvärden har medfört att röstandelskoncentrationen blivit avsevärt högre än kapitalandelskoncentrationen.

Bättre förutsättningar för aktiesparande

Makt- och ägandekoncentrationen måste ersättas med dess motsats, maktspredning och ägandespredning. Det gäller såväl kollektiv som enskild koncentration. En av de viktigaste åtgärder som kan vidtagas för att bryta koncentrationstrenden är att skapa bättre villkor för enskilt aktiesparande.

Under de borgerliga regeringsåren infördes skattestimulanser för enskilt aktiesparande. Detta medförde att under kort tid en halv miljon människor som tidigare inte haft aktier, blev aktieägare. Antalet aktieägare (som äger aktier direkt) har även därefter ökat och uppgår nu till ca två miljoner, trots att fysiska personers andel av aktierna minskat.

Det stora intresset för aktiefondsparandet visar att många människor vill vara delägare av företag. Detta stora intresse bland allmänheten bör respekteras och tas tillvara. Det är bra för vitaliteten i svensk ekonomi att många människor bryr sig om hur det går för företagen. När fler låter sitt sparande förvandlas till ett aktivt ägande, får detta även positiva effekter för tillgången på riskvilligt kapital.

Gällande skatteregler har gynnat aktiesparande i olika typer av aktiefonder och pensionsfonder i förhållande till direktägande av aktier. I det nya skattesystemet bör likställdhet uppnås. Även den socialdemokratiska majoriteten i ägarutredningen ansåg att det är av största vikt att de fysiska personernas andel av aktiestocken inte ytterligare minskar. Folkpartiet anser att detta mål är otillräckligt. Utvecklingen måste vändas så att fysiska personers andel av den totala aktiestocken ökar.

I samband med skattereformen 1991 sker stora förändringar av kapitalbeskattningen och då av aktiesparandet. Det är redan nu klart att den s.k. portföljmetoden inte kommer att genomföras. Övriga förslag behandlas i anslutning till skattereformen.

4. Ägandespredning genom minskad maktkoncentration

4.1 Avskaffa röstvärdedifferentieringen

Förutom Ägarutredningen har även Röstvärdekommittén studerat den differentierade rösträtten, dvs. att samma kapitalinsats föranleder olika stort inflytande vid bolagsstämman. Inga åtgärder har dock vidtagits för att stävja bruket av differentiering av röstvärdet. Ägarutredningen valde att "inte förorda en förändring av bestämmelserna rörande aktiebolags möjligheter att emittera aktier med olika röstvärde", detta trots att bruket av differentierad rösträtt försämrar aktiemarknadens funktion. Bland annat tappar aktie-

marknaden sin roll som en marknad för företagskontroll, då det blir lätt att genomföra vänliga företagsförvärv men svårt att genomföra fientliga sådana. På sikt bidrar detta till att näringslivsstrukturen konserveras.

Folkpartiet anser att lika risk på aktiemarknaden skall ge lika rätt till inflytande. Rätten för börsföretag på AI- och AII-listorna att vid nyemissioner utge aktier med lägre röstvärde bör avskaffas. På sikt minskar då maktkoncentrationen inom börsföretagen, samtidigt som aktiemarknadens funktion förbättras och de små aktieägarna skyddas.

Att införa retroaktiva lagar är av rättsäkerhetsskäl inte acceptabelt. Vi avvisar därför möjligheten att införa en sådan regel för redan emitterade aktier. Den bör enbart gälla nyemissioner. De företagsägare som absolut vill behålla möjligheten till kontroll enligt nuvarande regler har fortfarande valmöjligheten att inte låta notera företaget på AI- eller AII-listorna, men är ju inte utestängda från riskkapitalmarknaden därmed. De småföretag som behöver riskkapital men vars ägare inte vill ge upp kontrollen över företaget kan också ge ut konvertibla skuldebrev.

Den differentierade rösträtten är också intimt förknippad med utländska företags begränsade möjligheter att köpa svenska företag. De utländska företagen har oftast enbart möjlighet att köpa röstsvaga aktier i de svenska företagen. Folkpartiet anser att detta är fel, då detta cementerar den svenska näringslivsstrukturen, vilket i slutändan drabbar bl.a. småspararna. Utländska företag skall därför ha rätt att utan restriktioner köpa svenska företag, något som behandlas i folkpartiets motion om kapitalmarknaden.

4.2 Ömsesidigt ägande – en osund företeelse

Vi anser att det korsvisa eller cirkulära ägandet allvarligt försvårar kontroll-ägarskiften och cementerar existerande ägandestrukturer, vilket kan vara till förfång för ett vitalt och dynamiskt näringsliv. Sambandet mellan ägande och inflytande bryts. Företagsledningarna tenderar att kontrollera varandras företag över huvudet på ägarna, med åtföljande maktkoncentration. Detta sker ofta med hjälp av aktier med differentierat röstvärde. I andra länder söker man minska omfattningen av ömsesidigt eller cirkulärt ägande, och i flera fall har lagstiftning tillgripits.

Det ömsesidiga eller cirkulära ägandet måste brytas. Vi anser att det bäst sker på frivillig väg genom självsanering, och genom det föreslagna förbudet för företag på börsens AI- och AII-listor att nyemittera aktier med lägre röstvärde. Klarar inte marknaden av detta på egen hand bör lagstiftning tillgripas efter de utländska förebilder som finns.

5. Ägandespridning genom konvertibla skuldebrev

Konvertibler har liksom andel-i-vinst-system fått en stor utbredning under senare år. Folkpartiets principiella inställning är även när det gäller konvertibler att det är bra med ägandespridning. Anställdas aktie- och konvertibelköp fungerar, liksom andel-i-vinst-system, som ett sätt att öka engagemanget i det egna företaget. De anställda får då köpa aktier via en riktad emission, där arbetsgivaren ofta hjälper till att ordna förmånliga lån för aktieköpet,

eller låter dem köpa konvertibla skuldebrev, "konvertibler" i dagligt tal.

Mot. 1989/90

N357

En konvertibel kan sägas vara ett förstadium till en aktie, som efter en viss tid berättigar till utbyte mot aktie i företaget enligt en i förväg bestämd kurs. Till skillnad från aktieköp är det förknippat endast med en begränsad risk att köpa en konvertibel. Deras stora popularitet är naturligtvis baserad på denna begränsade risk, i kombination med de avsevärda kursuppgångar som de flesta aktier noterade under 1980-talet.

5.1 Invändningar mot personalkonvertibler

I kölvattnet på deras utbredning har också osunda företeelser uppkommit. Många kritiska röster har hörts mot företagsledningars möjligheter att berika sig och göra klipp genom konvertibler. En del av invändningarna är av samma karaktär som de som berör andel-i-vinst-system och som behandlades i avsnitt 2.

Andra invändningar är specifika för just konvertibler och utgår från aktieägarperspektivet. Flera fall har uppdagats där företagsledningar berikat sig själva genom riktade nyemissioner utan övriga aktieägares medgivande. Efter det att Leo-kommissionen för några år sedan skarpt kritiserade riktade emissioner till företagsledningar, infördes 1987 en lag som innebär att minst 90 procent av rösterna av de på bolagsstämman företrädade aktierna måste godkänna emissioner riktade till ledande befattningshavare eller anställda i allmänhet.

Med stöd av denna lag inträffade under 1988 ett par uppmärksammade fall där bolagsstämmor gav bolagsledningar bakläxa för de sätt på vilka dessa lovat personalkonvertibler till sina anställda. Kritiken gällde bl.a. informationen till övriga aktieägare. Införandet av 90-procentsregeln har sålunda satt igång ett viktigt saneringsarbete i företagen. Förhoppningen är att bolagen i fortsättningen skall ge bättre upplysningar om sina planerade emissioner av personalkonvertibler. För närvarande anser vi inte att det finns anledning att ytterligare lagstifta i denna fråga.

5.2 Samhällsekonomiska konsekvenser

Som framgått ovan har konvertibler vissa egenskaper som skiljer dem från vinstdelning. Dit hör också de samhällsekonomiska effekterna. Till skillnad från andel-i-vinst-system innebär personalkonvertibler i regel inte ett ökat sparande, eftersom de som köper dem ofta finansierar sitt köp genom lån. Det positiva med personalkonvertibler är att de möjliggör förmögenhetsuppbyggnad och delägarskap för de anställda. Det ena behöver inte utesluta det andra: en mångfald former för att skapa ett mera spritt ägande är enligt vårt sätt att se det av godo.

6 Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av ett mera spritt enskilt ägande,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i mo-

tionen anförts om ytterligare fonduppbyggnad och utvidgning av det kollektiva ägandet,

Mot. 1989/90
N357

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att skapa gynnsamma förutsättningar för andel-i-vinst-system,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att avskaffa de sociala avgifterna på avsättningar till företagsanknutna andel-i-vinststiftelser, där vinstandelarna binds minst fem år i enlighet med vad i motionen anförts,

[att riksdagen hos regeringen begär förslag om förbud mot röstvärdesdifferentiering vid börsnoterat företags nyemission på börsens AI- och AII-listor¹].

Stockholm den 19 januari 1990

Hadar Cars (fp)

Gudrun Norberg (fp)

Christer Eirefelt (fp)

Isa Halvarsson (fp)

Lars De Geer (fp)